

PUNTI GÁN JÓZSEF

Csontváry és a gácsi patika történetéből Halálának 100. évfordulójára emlékezve

Száz évvel ezelőtt, 1919. június 20-án, az orvosi jelentés szerint június 21-én hunyt el Csontváry Kosztka Tivadar, aki életének jelentős részét töltötte Nógrádban, Gácson, ahol a festői pályafutása háttérét biztosító gyógyszertárát működtette. Ez nemcsak az *Önéletrajzában* jelzett tíz év alatt (1884–1894) volt életének fontos helyszíne, de az élete végéig.

Párizsban, miután nem tudott Munkácsyval találkozni, az *Egyetértés* c. lapból értesült arról, hogy egy belügyminisztériumi rendelet szerint gyógyszertárakat lehet felállítani. Ekkor határozta el, hogy az anyagi függetlensége elérése érdekében él a lehetőséggel.

Párizsból Budapestre, majd Szentesre ment, ahol a „Megváltó” nevű patikában dolgozott. Itt jutott arra a megállapításra, hogy „*Gács alkalmas hely egy gyógyszertár felállítására*”, és elkezdte az ehhez szükséges dokumentumok biztosítását. 1883. szeptember 17-én Szentesről kérte le Kammermayer Károly budapesti királyi tanácsos polgármestertől az 1876–1879 közötti, ottani foglalkoztatásáról szóló bizonyítványt, amelyet némi bonyodalmak megoldása után meg is kapott.¹ Gácson Kosztka Tivadar mellett Bárány János okleveles gyógyszerész is megpályázta a gyógyszertár megnyitását, de az ő kérése nem talált megértésre.

A gyógyszertár engedélyeztetési eljárása nem volt egyszerű feladat. Az illetékesek megvizsgálták, hogy a megnyitása nem veszélyezteti-e a már meglévő gyógyszertárak működését, ill. a régió településeinek, intézményeinek érdekeit. Az 1884 februárjában elkezdett eljárás több mint fél évet vett igénybe. Miután a Nógrád Megyei Közgyűlés megállapította, hogy nem merült fel komolyabb kifogás, javasolták annak létrehozását. Ennek alapján az illetékes minisztérium 1884. október 15-én engedélyezte a gyógyszertár megnyitását. Felállítására egy évet adtak Kosztka Tivadarnak.²

¹ Rózsa Gábor: *Csontváry Kosztka Tivadar egyik nagybácsija Kosztka Károly (1814–1887) mérnök Szentesen*. In: Múzeumi kutatások Csongrád megyében 1993/1994, Szeged, 1997.

² Hírek. A gácsi patika felállítása. *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1884. november 30. 3. o.

Kosztkának azonban alig két hónap elegendő volt ahhoz, hogy berendezze és megnyissa a gyógyszerterát. Az *Önéletrajza* szerint egy – feltehetően Szentesen – kapott cimbalom értékesítéséből indult Gácsra, „*a szükséges kézi gyógyszereket pedig táviratilag rendeltem meg; addig, míg az állványok, felszerelések elkészültek, már a kiadásokat a napi bevételek fedezték, úgyhogy a gyógyszerter még az évben a forgalomnak átadható volt.*”

A *Nógrádi Lapok* és *Honti Híradó* tudósítása szerint a gácsi patika december 10-én, a gácsi járási szolgabíró iktatókönyvi bejegyzése szerint 1884. december 14-én³ nyílt meg, és a „*Vörös kereszt*” megnevezést kapta.

Tudta, mit csinál! Ezt tükrözi a *Gyógyyszerészeti Hetilap* 1887. februári számaiban megjelent *A gyógyszerárulás, tekintettel a vidékre* c. írása, amelyben a helyzetet jól ismerő gyógyszerész képe rajzolódik ki előttünk. Megállapította, hogy Gács és a 40 kisközség közel 30 ezer lakosa jó piaci hátteret képez, s elhatározta, hogy egyszerű és olcsó szolgáltatásokkal fogja szolgálni és megnyerni őket. Mint megjegyzi, ezt nem vették jó néven a működő gyógyszerészek: „*egy egész bizottság ostromolt meg (persze az érdekelte gyógyszerárulókéből), hogy ha oly olcsón adom a szereket, a nép, melyekhez szokva nincs*”, magasabb árakat javasoltak neki. Kosztkát ez meglepetésként érte, de remek vállalkozóként cselekszik: „*Figyelő állást foglaltam el ... kiismertem ellenfeleim fegyvereit, kiismertem a gyengeségüket s hallgattam.*”

Az Eperjesen⁴ szerzett tapasztalatait követve 1886 közepén a *Legjobbat legolcsóbban* címmel, a *Losonc* és *Vidéke*, a *Nógrádi Lapok* és a *Honti Híradó* hetilapokban jelentetett meg hirdetések, hogy gyógyszerterai szolgáltatásait „*a szenvedő közönség érdekében*” állítsa. Termékei közül a budapesti piaci áron szerzett természetes ásványvizet, „*Az üdülő közönségnek zsírt növelő erősítő szerül melegen*” „*magyar és francia cognacot*”, borszeszt és az ezzel készült gyógyszereket ajánlotta.⁵

Emellett rendkívüli aktivitással próbálta támogatni a Gácsra néhány hónappal korábban érkezett Miessl Zsigmond katolikus plébános törekvéseit, aki elsőrendű céljaul tűzte ki a gácsi népiskola és a helyi kisdedóvó megújítását, ill. egy leányskola megalapítását. Utóbbi célra Kosztka gyógyszerterára helyiségeit is felajánlotta, valamint a tanítói fizetés javára a

³ Hírek. Gácsi patika. *Nógrádi Lapok* és *Honti Híradó*, 1884. december 14. 2. o.; MNL Nógrád Megyei Levéltár, IV. 405. a Nógrád vármegye alispánjának iratai, 32. kötet, 14470/1884. számú iktatókönyvi bejegyzés.

⁴ 1868 és 1871 között egy eperjesi nagykereskedőnél segédként ismerkedett a kereskedelem fortélyaival. Itt tökéletesítette a német nyelvtudását is.

⁵ Kosztka Tivadar gyógyszerész hirdetési a *Nógrádi Lapok*, a *Honti Híradó* és a *Losonc* és *Vidéke* júniusi számaiban.

gyógyszertár évi jövedelmének 100 forintját is. Más kérdés, hogy ezt nem mindenki (a plébános sem nagyon) fogadta kitörő örömmel. Miessl ténykedésével egyértelműen a magyar nyelv gácsi elterjesztése mellett munkálkodott, magyarrá változtatta az iskola addig jobbára szlovák tanítási nyelvét, bevezette a magyar nyelvű szentmiséket is⁶. Itteni eredményeit legfelsőbb szinten is nagyra értékelték, amit 1888 júniusában a Minisztertanács a Koronás Arany Érdemkereszt odaítélésével jutalmazott.⁷

Kosztka és Miessl együttműködése olykor baráti, olykor ellentétekkel volt telített. Miessl határozottan egyházi feladatnak tekintette munkáját, s nem kívánta azt, hogy abba kívülről beavatkozzanak.

Kosztka szélesebb körben is közzétette meglátásait. 1885–1886-ban a *Losoncz és Vidéke*, a *Nógrádi Lapok* és a *Honti Híradó* c. hetilapokban egymás után jelentette meg helyi és tágabb értelemben vett oktatási, iskolaügyi, mezőgazdasági kérdéseket feszegető, gyakran kritikus meglátásokat is tartalmazó írásait, melyek közül nem egy váltott ki kisebb-nagyobb vitákat.

Aktívan bekapcsolódott a magyar nyelv terjesztését felvállaló Felső-Nógrád megyei Magyar Közművelődési Egyesület létrehozásába (1885. december–1886. április), majd a működtetésébe. Beválasztották a szűkebb körű alakítóbizottságba, részt vett az alapszabály kidolgozásában,⁸ 1886. március 29-én jelen volt az alakuló közgyűlésen, ahol helyet kapott annak vezetésében.⁹ Az egyesületből, annak vezetéséből 1891-ben távozott, helyére a losonci gimnázium tanárát, György Lajost választották meg.¹⁰

Gácsi közéleti tevékenysége 1886 végén ért véget, amikor több konfliktusba keveredett. Az egyiket a *Losoncz és Vidékében* többször közzétett hirdetése okozta, melyben az „igen jó hatásúnak” bizonyult sósorszeszét kínálta,¹¹ azt állítva, hogy azt dr. Plichta Soma járási főorvos és Pokorny Ede

⁶ Az elsőt 1885. augusztus 20-án, a gácsi római katolikus templomban, amely nem váltotta ki a helybeliek rokonszenvét.

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek – 1888. 06. 29-i ülés, HU_MNL_OL_K27_18880629. Miessl a trianoni döntés után is Ógácson maradt, 1925-ben hunyt el, az ottani temetőben nyugszik. A sírkő felirata szlovák nyelvű.

⁸ Az alakítandó Felső-Nógrád Megyei Nemzeti Közművelődési Egyesület alapszabály-tervezete. *Losoncz és Vidéke*, 1886. január 17.

⁹ A Felső-Nógrád Megyei Magyar Közművelődési Egyesület alakuló közgyűlése. *Losoncz és Vidéke*, 1886. április 4.

¹⁰ A Felső-Nógrád Megyei Magyar Közművelődési Egyesület IV. rendes évi közgyűlése. *Losoncz és Vidéke*, 1891. június 28.

¹¹ Kosztka Tivadar hirdetése. *Losoncz és Vidéke*, 1886. november 14.

gyógyszerész is jónak ismerte el. Az érintettek azonban erről nem tudtak, s azonnal tiltakoztak.¹² Kosztka nyilvános válaszában megvédte az általa készített terméket,¹³ de miután a hirdetés a későbbi lapszámok szövegében már a szakértői nevek nélkül jelent meg, egyúttal beismerte a vétkét is.¹⁴

KOSZTKA TIVADAR
gácsi gyógyszerész

S Ó S B O R S Z E S Z E

igen jó hatásúnak bizonyult:

csúszos szakgatás, fagyás, fog- és fejfájdalmak, szemgyengeség, zsurorok bénulások stb. ellen; de különösen a bedörzsölés kenő-gyúró-gyógyomódnál (massage).

Fogtisztító szerül is igen ajánlható, amennyiben a fogak fényét elősegíti, a foghúst erősíti és a száj tiszta, szagtalan ízt nyer a szesz elpárolgása után, valamint ajánlatos e szer fejmossaúra is, a hajidegek erősítésére s a fejkorpa megszüntetésére.

Ara egy üveggel 25 kr. Kapható minden gyógyszerertárban és kereskedésben.

Borsesz készletem hatóságilag megvizsgáltatván, dr. Plichta Soma járási főorvos s Pokorny Ede gyógyszerész urak szakvéleménye alapján kimondatott és jobbnak ismertett el. Ezen kijelentéssel szemben tisztelettel figyelmeztetem a n. é. közönséget, hogy sósborszeszem nemcsak árban sokkal jutányosabb, hanem minőségre nézve is valamennyinek koronáját képezi.

Főraktár-Losonczon Kirner József úr kereskedésében. Kapható minden gyógyszerertárban és kereskedésben.

Csontváry Kosztka Tivadar hirdetése

Ugyanekkor gróf Forgách Sándor – „*mint gácsi iskola-látogató*” – is őt vette célba, mert mint írta, nem teljesítette a leányiskolával kapcsolatos 100 koronás támogatási ígérését.¹⁵ Kosztka ekkor is védte az igazát, elismerve azt is, hogy a 100 frt-os ígérését addig nem teljesítette. De, mint írta, ezt nem „*fitogtatási mániából vagy hiúságból*” tette, hanem azért, mert a „*szükség oly erővel nehezedett Kosztka úr vállaira szemben az állítólag »szegény« Gács községgel, hogy ez elől magyar állami polgárának, ha még oly szerény körülmények között él is, itt e hazájában, kitérnie nem volt szabad.*”

„*Nyíltan tehát ismétellen kijelentem, hogy a 100 frt-nak folyósítását – szegény ember létemre is – azonnal eszközölöm, mibelyt Gács község szegénységi bizonyítványa az alispáni kéz által megerősítetik s hozzám bemutatatik*” – jelentette ki.

¹² Nyilatkozat. *Losonc és Vidéke*, 1886. november 21.

¹³ Felelet. *Losonc és Vidéke*, 1886. november 28.

¹⁴ Kosztka Tivadar hirdetése a *Losonc és Vidéke* 1886. decemberi és az 1887. januári számokban

¹⁵ Gróf Forgách Sándor: A közönség köréből. *Losonc és Vidéke*, 1886. november 21.

Kifejtette, hogy Gács nem tartozik a legszegényebb községek közé, Forgách Sándornak pedig van annyi jövedelme, amiből tudná az óvodát segíteni – de ezt nem teszi, és a község is tehetné ugyanezt, ha akarná.¹⁶

Terveit csaknem derékba törte a Forgách Antalnéval való vitája, melynek alapját az képezte, hogy a Forgách család tiltakozása ellenére gyógyszer-tára kínálatában előkelő helyet kapott a borszesz, avagy a pálinka. Utóbbi a Forgáchok számára is jelentős jövedelemforrás volt. Az 1887 januárjában kezdődött¹⁷ és 1887 júliusában¹⁸ zárult többhónapos pert a Forgáchok nyerték meg, melynek eredményeként „*Kosztka Tivadar regále csonkítónak mondván ki*” kártérítésre kötelezték. A Forgáchok célja volt, hogy felszámolják a gyógyszer-tárat, de ezt nem sikerült elérniük. Az események hatására gyakorlatilag kivonult a nógrádi közéletből.

Voltak politikai ambíciói is, amit az jelez, hogy 1887. május 29-én részt vett a Szabadelvű Párt helyi szervezetének a losonci Vigadóban megtartott alakuló ülésén. Ezen őt is beválasztották a végrehajtó bizottság tagjai közé.¹⁹ Megjegyzendő, hogy a párt egyik legismertebb országgyűlési képviselője 1887-től 1901-ig Asbóth János író, politikus és utazó volt. A *Bosznia és Hercegovina* c. útikönyvében közzétett metszetek Csontváry több kutatója szerint egyik alapját képezhették az ott készült festményeinek. Asbóth János 1890 júniusában a Losonc melletti vidéfalvi kastélyba költözött.²⁰

Az említett kártérítés olyan terhet rótt rá, amelyet a bevételéből nehezen tudott teljesíteni. A 4500 korona és kamatai kifizetésére egy losonci gyógyszerésztől (Czellner Viktor) kölcsönt vett fel, amit nem tudott téríteni. A gyógyszer-tárat árverés alá bocsátották. Az erről szó értesítéseket a *Pesti Hírlap* 1890 decemberében és 1891 februárjában, majd teljes terjedelmében a *Losoncz és Vidéke* tette közzé az 1891. február 22-i számában.²¹

¹⁶ Homor István körjegyző: A gácsi kiseddóvó karácsonyestéje. *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1887. január 9.

¹⁷ Közigazgatási bizottsági ülés január hó 15-én. A gácsi patika. *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1887. január 23.

¹⁸ Közigazgatási bizottsági ülés augusztus hó 16-án. Jogügyek. *Nógrádi Lapok és Honti Híradó*, 1887. augusztus 21.

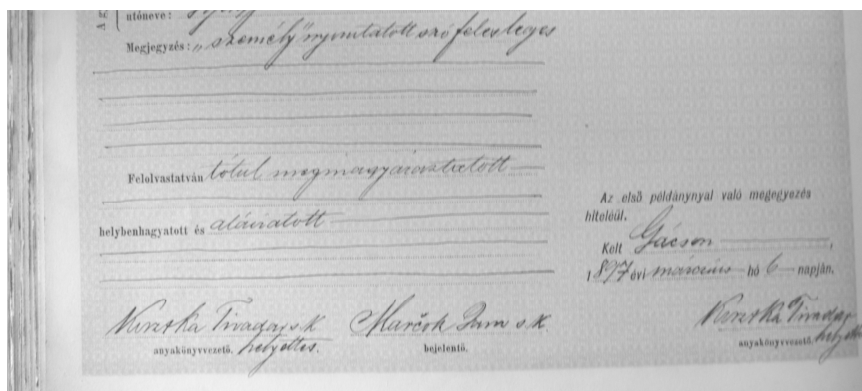
¹⁹ X-Y.: Alkotmányos mozgalmaink. *Losonc és Vidéke*, 1887. május 29.

²⁰ Helyi és vegyes hírek. Asbóth János. *Losonc és Vidéke*, 1890. június 29. Megvásárolta a kastélyt, a hozzá tartozó birtokot. Vidéfalán az általa épített templom alatti kriptában nyugszik.

²¹ Honti Ferenc királyi bírósági végrehajtó: Árverési hirdetmény. *Losoncz és Vidéke*, 1891. február 22., 4. p. A gyógyszer-tárat és berendezését 3704 Ft-ra értékelték fel.

Az árverés eredményét nem ismerjük, de biztos, hogy a gyógyszerészár a tulajdonában maradt. Nyilvánvalóan érzekelte a közeledő veszélyt, s a gyógyszerészárát még időben, két évre bérbe adta Hackenberger László aradi gyógyszerésznek.²² Hackenberger ezután egészen 1895 végéig bérelte azt. Ezután egy évre testvére, Kosztka László gyógyszerész vette át a gyógyszerészár irányítását, aki emellett madártani megfigyelésekkel is foglalkozott.

Az időközben már festői tanulmányokat folytató Kosztka Tivadar 1896-ban kb. 3 évre visszatért Gácsra, ahová a belügyminisztérium 1896 augusztusában a gácsi községi hivatal anyakönyvvezető-helyettesévé nevezte ki,²³ maga vezette a gyógyszerészárát is.

Anyakönyvi bejegyzés

A *Gyógyszerészi Hetilap* 1897. májusi és júniusi számaiban több hirdetést tett közzé, mely szerint szeptember 1-től kezelői állomást hoz létre, s ahhoz munkatársat keres. „*Kosztka Tivadar úrhoz Gács. Kezelői állomás szeptember 1-től két évre. Két szobás lakás nagy gyümölcsös kerttel*”. Sikerrel. A lap június 27-i számában arról számolt be, hogy az állomás betöltetett.²⁴ Egy évvel később, 1898 júniusában és júliusában ugyanezen lapban 20 ezer forint kész-

²² Hackenberger László (1860–1941) aradi gyógyszerész gácsi tevékenysége után Pozsony megyében, majd Budapesten és Rákosligetben élt, ahol az új szálemisták nevű vallási közösség vezető egyénisége lett.

²³ Hírek és különfélek. Anyakönyvvezetés. *Nógrádi Lapok* és *Honti Híradó*, 1896. augusztus 23.

²⁴ Gyógyszerész-munkatársi állomások. Okl. munkatárs kerestetik. *Gyógyszerészi Hetilap*, 1897. május/június, Nyílttér. *Gyógyszerészi Hetilap*, 1897. június 27.

pénzért eladásra kínálta fel a gyógyszerárát.²⁵ A hirdetése nem járt sikerrel, a patika – Gács és Nógrád szerencséjére – a tulajdonában maradt.²⁶

A gyógyszerárát ezután fokozatosan Danko Gyula (1899–1906), Bentsáth Kálmán (1906–1909), Dőry Mihály (1909–1910),²⁷ Eisnitz Sándor (1911–1912 június)²⁸ gyógyszerészek bérelték. Eisnitz távozása után a Békéscsabáról érkezett Székely Sándor lett a bérlő, akivel Kosztka 1912. július 25-én kötött szerződést három évre, évi 2800 korona készpénz az összes adók, tűzbiztosítás és a többi évi járulékok fizetésével és egyéb kötelezettségekkel. A bérbeadásnál, hasonlóan az előző bérlőkhöz, azt is kikötötte, hogy fenntartsanak számára egy szobát, ahol lakhat, s azt is, hogy a budapesti műtermében nem férő tárgyai és festményei a patika padlásán maradhassanak.

Kosztka 1914 augusztusában Székely Sándorra ruházta át a gyógyszerárát,²⁹ eladta neki az épületet azzal a kikötéssel, hogy azért évjáradékot is kért. Székely Sándor unokája, Kabar Zoltán azt feltételezi, hogy az évjáradék mellett a gyógyszerár árát részletekben térítette.

Kosztka az I. világháború alatt minden megtakarított pénzét (60 ezer korona) hadikölcsönökbe fektette, s azt elvesztette. A Székely Sándorral folytatott levelezése számos nehéz pillanatot örökített meg, melyek a világháború előrehaladtával egyre megrázóbbak lettek. A megmaradt leveleiből egyértelmű, hogy megélhetési gondjai voltak, éhezett. Erre utal az, hogy folyamatosan arra kéri Székelyt, hogy küldjön neki a gyógyszerár kertjében megtermett gyümölcsökből. Ennek azonban ő csak nagyon korlátozottan tudott eleget tenni.

²⁵ Eladás. *Gyógyszerészi Hetilap*, 1898. június 19.–július 10. között megjelent számok.

²⁶ K. Karlovsky Geyza: *Gyógyszerészek évkönyve*. Budapest, 1898.

²⁷ Dőry Mihály Nagyszalontáról érkezett Gácsra. 1915-től az 1912-ben alapított nagyváradai Diana Gyógyszerárát bérelte.

²⁸ Mivel nem tudta téríteni a kért magas bérleti díjat, ezért 1911. február 27-én levélben kérte a feltételek könnyítését. Néhány hónappal később már különböző műszerek megvételét is felajánlotta, arra kérve Kosztka Tivadart, hogy nevesítse azokat, akik a rossz hírért keltették. Végül 1912 júliusában felmondta a gyógyszerár bérletét. Eisnitz Sándor 1881. július 12-én született Tiszacsegén. Bentsáth Kálmán évfolyamtársa volt a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemen. 1912-től a tiszolci Magyar Korona Gyógyszerár tulajdonosa lett.

²⁹ Személyjogú gyógyszerárak átruházása. *Belügyi Közlöny*, 1914. augusztus 30., 43. sz., 578. p.: 129, 591/1914. B. M. szám.

Székely az 1916. június 16-án keltezett, Gácsról küldött levelezőlapiján így ír Kosztkának: „*Őn nem tudja: hogy Gácson a cigány asszonyok havonta 60-70 K. hadisegélyt kapnak, tebát nem dolgoznak. Őn nem tudja: hogy Gács és környékén egy szem gyümölcs nem lesz, mivel a hernyók mind ették, most kezdenek a fák hajtani. Őn nem tudja: hogy a gácsi járásorvos Pestről hoztatott ide gombát – a saját ebédjére. Ilyen világ van itt! – Amint valahol fogok azonban látni, első kötelességemnek tartom, hogy Önnek megküldjem.*”³⁰

Hasonló tartalmú Székely 1918. október 8-án keltezett levele is. „...*Kártyáját, melyben az alsókerti termésből kért diót almát megkaptam. Művész ur Őn nem akar úgy látszik emlékezni arra, hogy megírtam már régebben Önnek, hogy engem a háborúban az Úristen igen meglátogatott!*

Abban a levelemben említettem, hogy egész háború alatt semmiféle gyümölcsből nem termett, még an[n]yi sem, hogy saját szükségletemet fedezte volna. – Dió egyetlen egy szem sem termett – én szívesen vennék, hogy valami legyen majd a családomnak enni való!! - Ilyen világ van itt.”³¹

Csontváry egyre nagyobb mértékben nélkülözik. Kétségbeesésében 1919 márciusában felkereste a Magyar Tanácsköztársaság Képző- és Iparművész Szakszervezetek Szövetségének elnökét, Hermann Lipótot,³² aki így emlékezett erre: „*1919 márciusában a kommiun első napjaiban Csontváry is jelentkezett a szakszervezetben. Megbillantottam különös sovány figuráját, az ing plasztroinját és nyakkendőjét helyettesítő kendővel a nyakában, szandállal a lábán. Hozzám fordult, akinek ott némi funkciója volt.*

– *Nézzé Lipót – mondotta. – Tudja, hogy a patikám bérbe adtam, annak jövedelméből éltem. De most hogy is mondjam, államosították. Valami pénzre volna szükségem.*

Zavarban volt, talán nem akarta bevallani, hogy éheznek, és a kérés különben sem volt szokása. Ekkoriban még nem utaltak ki segítyt a művészeknek, de Csontváryval kivételt tettünk. Előlegeztünk neki a szakszervezeti tagsági díjból egy szerényebb összeget, ami azonban nem sokat jelentett neki, hiszen semmije sem volt.”³³

Két hónappal később, 1919. május 13-án Csontváryt a budapesti Koch Róbert kórházba szállították, ahol az állapota nem javult³⁴ és az orvosi je-

³⁰ Csontváry-dokumentumok II., 116/a), 116/b), 142–143. p.

³¹ Csontváry-dokumentumok II., 121/a), 121/b), 122/a), 122/b), 146–148. p.

³² Hermann Lipót (1884–1972) festő, grafikus, Munkácsy-díjas, érdemes művész. Külföldi tanulmányai és munkaviszonyai után 1910-ben hazatért, és részt vett a kecskeméti művésztelep megalapításában is.

³³ Hermann Lipót: *A művészasztal*. Képzőművészeti Alap Kiadó. Budapest. 1958. 140. p.

³⁴ Mezei Ottó: *Csontváry-dokumentumok I.*, képmelléklet.

lentés szerint 1919. június 21-én, délután 4 órakor „szívelégtelenség, tüdőtágulás és belérbágyulladás” következtében elhunyt.³⁵

1919 VI 21. D. M. 4. 1919

Neel Robert kórleír.

Budapest székelyváros kórháza		Fővételi szám: 74689		Szoba és ágyazat: 8733		Fővételi napja: 7/13	
Név <i>Csontvári Anasztáz Tiwadar</i>							
Kor: 66 éves	Körleme:	Gyógyultat: ☐	Bejuttatva: ☐	Gyógyulatlanul: ☐	Ántételt utján: ☐	Meghalt: 21/1919	
Vallás:		KILÉTELŐI					
Családi állapot: <i>özvegy</i>							
Foglalkozás: <i>faló művező</i>							
Születési hely: <i>ötöskereszt</i>							
Étrend:							
Férfi	Vasár:	Étel:	Ital:	Fehérje:	Állomány:		
Anamnézis.							
Születés:	Tisztelettel: 24-57-90						
Testvérek:	"6. 58-10						
Gyermekkori megbetegedések:	L. Lelecz kórházban 1911. 11. 16.						
Későbbi betegségeik:	malária						
Lues:							
Polius:							
Életviszonyai:							
Milyen beteg?							
Betegségének kezdete:	Igen régen köhögés						
Eddigi lefolyás:	Itt a hónap óta igen gyakori orri megfázás, ezen vasár óta jobbra is áttért						
Jelen panaszai:	gyermek kórházba járt						
Volt-e már hasonló baj?	Igen, azelőtt is						
Betegségének oka:	malária és typhus miatt						

Tisztelettel: 24-57-90
"6. 58-10
L. Lelecz kórházban 1911. 11. 16.
malária

Fővételi szám: *74689* Név: *Csontvári Anasztáz Tiwadar*

1919. június 21-én, délután 4 órakor elhunyt. A halál oka: szívelégtelenség, tüdőtágulás és belérbágyulladás.

D. Székelyi János, orvos

Csontvári Kosszika Tiwadar kórleírása

A gácsi „Vörös kereszt” gyógyszerterát 1919 áprilisában Székely Sándorról Cornides Károly egykori felkai gyógyszerészre, majd a nagyereznai gyógyszerterátkezelőre ruházták át.³⁶ Székely Sándor valamikor 1919 tavaszán Kecskemétre költözött, ahová magával vitte a padláson elhelyezett festmények részét (Gerlóczy Gedeon szerint kb. 20-25 képet).

Cornides a gácsi gyógyszerterát teljes berendezésével 1922-ben a falu központjába költöztette, az épület nem sokkal később a Ruzsinszky család tulajdonába került.

³⁵ Romváry Ferenc: *Csontváry-dokumentumok II.* képmelléklet.

³⁶ Közlemények. Gyógyszerterek. Személyjogú gyógyszerterek átruházása. *Belügyi Közöny*, 1919. április 27., 826. p.: Gács. »Vörös Kereszt« Székely Sándorról Cornides Károlyra. (33.617/1919. B. M. sz.); Cornides Károly (1863–1932). Tátrafüreden, majd Felkán volt gyógyszerész. Elképzelhető, de inkább bizonyosra vehető, hogy a családot ismerte Csonváry, akinek volt műterme volt Felkán. Az írásaiból tudjuk, hogy egy évre itt helyezte el a tarpataki vízeséséről készített festményét.

Az egykori gyógyszerár padlásán maradt képek felkeltették néhány, főleg losonci műgyűjtő érdeklődését, akik az itt talált képeket szentképekre vagy egyéb szolgáltatásokra cserélték el, ill. olcsón megvásárolták őket. E tekintetben Oppenheimer Rezső (1889–1963) műgyűjtő, losonci fogorvost és Büchler Gyula (1885–1944) orvost kell megemlíteni. Elképzelhető, hogy hasonló módon kerülhettek képek másokhoz is.

A padlásán maradt további képek sorsáról Csontváry életművének egyik feldolgozója, Mezei Ottó gácsi látogatásakor Ruzsinszky Gyula számolt be. „...ballottam, hogy fest, de a képeit csak akkor láttam, amikor beköltöztünk ide, ebbe a házba. Az egész padlás tele volt velük. ... Rég volt ez már, kérem. Elégettem őket. ... koszosak, porosak is voltak azok. Egy darabig jöttek ide valami losonci kereskedő-félék és egyikért-másikért itt hagytak ilyen bekeretezett szentképeket, de aztán már azokkal is tele lett a ház. A feleségem meg azt mondta, hogy elege van a nagy jövés-menésből, és akkor lebordtuk a képeket az udvarra és meggyújtottuk őket. Kellott a hely a padlásán, na! Mert sok kép volt ott kérem. Emlékszem, órákig égett a tűz, pedig azok jól égtek, mert jól kiszáradt fából meg vászonzól volt mind.”³⁷

Emléktábla a gácsi patika előtt

³⁷ Szemadám György: Csontváry és az ezerkilencszázhetvenes nyár Mezei Ottóval, meg Haris Lászlóval – művészettörténeti útleírás. *Országépítő*, 2004/3. szám.